

Asia: VN/32825/2024

Hallituksen esitys eduskunnalle opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalan virastouudistusta koskevaksi lainsäädännöksi

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Kansalliskirjasto kiittää mahdollisuudesta vastata opetus- ja kulttuuriministeriön lausuntopyyntöön ministeriön hallinnonalan virastouudistusta koskevasta lainsäädännöstä.

Esityksen tavoite on selkeyttää ja yhtenäistää opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalan virastorakennetta tarkoituksenmukaisemmaksi kokonaisuudeksi, jotta virastoja on helpompi ohjata ja niiden toiminta on yhteiskunnallisesti vaikuttavampaa. Kansalliskirjasto ymmärtää tavoitteen ja näkee tulevat virastokokonaisuudet tärkeiksi yhteistyökumppaneikseen ja asiakkaikeeseen vastaisuudessa. Kansalliskirjasto tuottaa valtakunnallisia digitaalisia palveluita osalle uudistuksen piiriin kuuluvista virastoista. Tässä mielessä Kansalliskirjaston roolissa on samankaltaisia piirteitä kuin hallituksen esityksen luonnoksessa s. 30-31 kuvataan CSC:llä olevan.

Laki Kansallisarkistosta sekä Valtioneuvoston asetus Kansallisarkistosta

Kansallisarkiston tulevien kirjastopalvelujen hahmotettavuutta ja löydettävyyttä tukisi, jos lakiesityksessä säilytettäisiin kirjastopalvelujen vakiintuneet palvelunimet (esim. "Kansallisarkiston Celia-kirjastopalvelut" ja "Kansallisarkiston varastokirjastopalvelut" tms.). Toinen mahdollisuus olisi kutsua nykyiseen Kansallisarkistoon yhdistettäviä palvelukokonaisuuksia "Kansallisarkiston saavutettavuus- ja varastokirjastopalveluiksi". Kirjastonimistön säilyttäminen lain tasolla helpottaisi myös asiakasviestintää vastaisuudessa.

Saavutettavuuskirjasto Celian ja Varastokirjaston palvelujen nykyisen asiakaskuntien kannalta on olennaista, että palvelut löytyvät vastaisuudessaakin helposti ja että niiden tasossa ja käyttöehdoissa ei tapahdu palveluita tarvitsevien yksityishenkilöiden ja organisaatioiden toimintaan tai talouteen vaikuttavia muutoksia. Tällä tavoin varmistutaan myös siitä, että palveluiden kysyntä säilyy ja toivottavasti kasvaa entisestään, mikä puolestaan tukee virastouudistuksen sivistyspoliittisia tavoitteita.

Varastokirjasto on valtakunnallinen palvelu kaikille suomalaisille kirjastoille. Varastokirjastolla on yhteiset tietojärjestelmät Kansalliskirjaston kanssa ja myös metatietotyön ohjaus tulee Kansalliskirjastolta. Uudessa virastoratkaisussa onkin tärkeää varmistaa palveluviestintä kirjastokentälle sekä yhteistyö Kansalliskirjaston kanssa aineistojen kuvailussa sekä tietojärjestelmien kehittämisessä.

Valtioneuvoston asetusehdotuksessa Kansallisarkistosta mainitaan Kansallisarkiston toimipaikkoina Helsinki, Turku, Vaasa ja Inari. Esityksen perusteluissa tarkennetaan, että kirjastoaineistoja saatetaan tiedontarvitsijoiden käyttöön vain kaukolainoina eli kirjastopalvelut ovat saatavilla ainoastaan muiden kirjastojen välityksellä. Kun otetaan huomioon Kuopion nykyiseen Varastokirjastoon karttuneen kirjakokoelman luonne ja sen käyttö tutkimuksen lähdeaineistona, lienee tarpeen mahdollistaa myös aineistojen käyttö paikallisesti kokoelman yhteydessä. Koska Kuopion Varastokirjastossa säilytettäviä teoksia tulee voida käyttää myös paikallisesti, yhtenä toimipaikkana tulisi mainita myös Kuopio.

Laki Kulttuuriperintövirastosta

Kansalliskirjasto ei pidä uuden viraston nimeä onnistuneena. Kulttuuriperintövirasto tulee muodostumaan nykyisestä Museovirastosta ja Suomenlinnan hoitokunnasta. Perustelutekstissä toimialaa luonnehditaan hyvin laajasti, mm. "Kansallisen kulttuuriomaisuuden ja kokoelmien kartuttamisella, säilyttämisellä ja hallinnalla tarkoitettaisiin aineellisen ja aineettoman perinnön tutkimista, keräämistä, säilyttämistä, tulkittamista sekä näytteille asettamista."

Sekä perustelutekstissä että lakiehdotuksen toimialaa ja tehtäviä koskevissa määritelmissä ehdotetun Kulttuuriperintöviraston toimiala ja tehtävät näyttävät laajenevan yli perinteisen museotoiminnan, vaikka näin ei ilmeisesti ole tarkoitus käytännössä tapahtua.

Kansalliskirjasto ei pidä hyvänä sitä, että kulttuuriperinnön käsitettä rajataan keinotekoisesti tai että kansallisen kulttuuriomaisuuden kartuttaminen ja säilyttäminen määritellään vain museotoimintaan

tai vain yhden viraston toimialaan kuuluvaksi. Huomattava osa kansallisesta kulttuuriperinnöstä talletetaan ja säilytetään Kansalliskirjastossa ja nykyisessä Audiovisuaalisessa instituutissa sekä Kansallisarkistossa (asiakirjallisen kulttuuriperinnön osalta), jotka eivät kuulu hallinnollisesti tai toimintansa puolesta nyt esitetyn Kulttuuriperintöviraston yhteyteen.

Kansalliskirjasto esittää tulevan viraston nimeksi "Museovirastoa", joka on vakiintunut ja tunnettu nimi ja jota myös lainvalmistelun nimistöselvityksessä ehdotettiin. Kansalliskirjasto yhtyy selvityksen perusteluihin, joiden mukaan "Museovirasto" on helppokäyttöinen, vastaa hyvän kielenkäytön vaatimuksia ja tukee virastojen palveluiden parempaa löydettävyyttä. Museoviraston suojelutehtävä niin rakennussuojelun kuin arkeologisen kulttuuriperinnönkin osalta on jo entuudestaan tunnettu osa kyseisen viraston toimintakenttää. Kulttuuriperintövirasto-nimen käyttöönotto tulisi aiheuttamaan epäselvyyttä eri toimijoiden välisestä työnjaosta ja valtuuksista sekä hankaloittamaan niin kansalais- kuin tutkija-asiakkaidenkin asiointia vastaisuudessa.

Laki Kulttuurivirastosta

Kulttuuriviraston tehtävät on määritelty 2 §:ssä. Viraston yhtenä tehtävänä on "säilyttää audiovisuaaliseen kulttuuriin liittyviä aineistoja ja edistää niiden tutkimusta ja muuta käyttöä" sekä "edistää audiovisuaalisen kulttuurin tuntemusta". Pykälässä on viitattu useisiin uutta virastoa ohjaaviin lakeihin. Lakia kulttuuriaineistojen tallettamisesta ja säilyttämisestä (1433/2007) ei kuitenkaan ole mainittu, vaikka kyseinen laki määrittelee nykyisen Kansallisen audiovisuaalisen instituutin tehtävät TV- ja radio-ohjelmien sekä elokuvien tallettamisessa, käyttöön asettamisessa ja säilyttämisessä. Tämä laki on sen merkittävyyden vuoksi syytä sisällyttää luetteloon, vaikka esityksessä mainitaankin "muussa lainsäädännössä sille [Kulttuurivirastolle] asetetut tehtävät".

Kansalliskirjasto pitää Kotuksen selvityksessään esittämää Taiteen ja mediakulttuurin virastoa parempana vaihtoehtona perustettavan viraston nimeksi. Kulttuurivirasto on merkitykseltään turhan laaja, kun sitä suhteutetaan tulevalle virastolle kaavailtuun toimialaan.

Savolainen Liisa
Kansalliskirjasto